RAPOR 165

COP31 VE İKLİM DİPLOMASİSİ:
İNSANİ ETKİLER, İKLİM FİNANSMANI VE ADİL DÖNÜŞÜM

KASIM 2026 İRFAN TATLI

www.insamer.com
info@insamer.com

İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

COP31 VE İKLİM DİPLOMASİSİ:
İnsani Etkiler, İklim Finansmanı
ve Adil Dönüşüm

Yazar
İrfan Tatlı

Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Durmuş Aydın

Editör
Dr. Selim Vatandaş

Referans için: Tatlı, İrfan, COP31 ve İklim Diplomasisi: İnsani Etkiler, İklim Finansmanı ve Adil Dönüşüm, İNSAMER, Rapor No: 165, Kasım 2026.

©İNSAMER 2026
Bu yayının bütün hakları mahfuzdur.
Sadece kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir,

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Renova Medya ve İletişim Ajansı

Kapak Görseli
Markus Spiske / Unsplash

Baskı
Pelikan Basım
Ulubatlı Hasan Caddesi No.2 H D Blok No.19
Başakşehir – İstanbul

İÇİNDEKİLER

Giriş....2
Berlin'den Antalya'ya Taraflar Konferansının Tarihsel Gelişimi....4
Küresel İklim Krizinin Boyutları....7
İklim Finansmanına Erişimin Politik Ekonomisi....10
Yerel Toplulukların Temsili ve Karar Yetkisi....13
İklim Politikalarında Çelişkiler ve Seçici Sorumluluk....16
Yeşil Geçiş İçin İklim Diplomasisi....18
Türkiye ve COP31 Kapsamında İklim Diplomasisi....20
Sivil Toplumun İklim Diplomasisindeki Rolü....22
COP31 Kapsamında Beklentiler ve Adil Geçiş....24
COP33 ve 2028 Yılına İlişkin Öngörüler....26
Sonuç ve Öneriler....28
Sonnotlar....31

Karagümrük Mh. Kaleboyu Cd. Muhtar Muhittin Sk. No:6 PK.34091 Fatih / İstanbul - TÜRKİYE
www.insamer.com • info.insamer.com

Giriş

İklim değişikliği, gıda üretiminden suya erişime, sağlıktan barınmaya kadar insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan temel koşulları etkilemektedir. Artan sıcaklıklar, yağış düzenindeki değişimler, deniz seviyesindeki yükselme ve ekosistemlerdeki bozulma, geçim kaynaklarıyla birlikte toplumların geleceğe dair güvenliğini de zayıflatmaktadır. Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) tarafından açıklanan verilere göre 2015-2025 yılları arasındaki dönem, kayıtlara geçmiş en sıcak on bir yıl olarak ifade edilmektedir. Ancak aynı iklim tehlikesine maruz kalan farklı toplumların yaşadıkları kayıplar ve etkilenme düzeyleri de farklılaşmaktadır. Gelir düzeyi, altyapı durumu, kamu hizmetlerine erişim, siyasi dışlanma ve korunma imkânları, bu tehlikelerin insani bir krize dönüşmesinde belirleyici olmaktadır.[i]

İklim krizinin bu çok boyutlu yapısı, uluslararası müzakerelerin yalnızca emisyon hedefleri üzerinden değerlendirilmesini de yetersiz kılmaktadır. Ekonomik dönüşüm için gerekli kaynaklara erişim, çatışma bölgelerinde güvenli su temini ve küçük ölçekli üreticilerin geçimlerini koruyabilmesi, uluslararası kararların kaynakları nasıl dağıttığıyla da doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda iklim diplomasisi, ortak bir tehdide karşı iş birliğinin yanı sıra maliyetlerin, sorumlulukların, teknolojik imkânların ve karar yetkisinin paylaşılmasını konu alan siyasi bir süreçtir. Dolayısıyla diplomatik girişimlerin başarısı, kabul edilen bildirilerin kapsamı kadar bu paylaşımın ne ölçüde adil gerçekleştiği üzerinden de değerlendirilmelidir.

Bu kapsamda, Antalya'da düzenlenecek COP31, uluslararası iklim rejiminde taahhütlerin uygulama-

ya geçirilmesine dair sorunların devam ettiği bir dönemde gerçekleştirilecektir. Türkiye'nin ev sahipliği, ülkeye uluslararası görünürlük, gündem geliştirme ve yeni ortaklıklar kurma imkânı sunmaktadır. Bununla birlikte COP31'in esas kalıcı etkisi, mevcut taahhütlerin finansmana, kurumsal kapasiteye ve toplumsal korumaya ne ölçüde dönüştürülebildiğine bağlı olacaktır. Zira ev sahipliğinin sağladığı imkânların somut sonuçlara dönüşmesi, taraflar arasında uzlaşı sağlanmasını ve konferans sonrasında uygulamanın sürdürülmesini gerektirmektedir.[ii] Bu rapor, COP31'in sunduğu imkânları iklim diplomasisinin insani sonuçları ve kurumsal işleyişi bakımından değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Raporun temel argümanı, iklim riskinden en fazla etkilenen topluluklarla kaynak ve karar yetkisini elinde bulunduran kurumlar arasındaki uzaklığın azaltılması gerektiğidir. Bunun için kırılgan toplulukların uygun koşullarda finansmana erişebilmesi, katılımın karar alma mekanizmalarına dahil edilmeyle desteklenmesi ve iklim hedefleriyle ekonomik politikalar arasındaki tutarlılığın denetlenebilmesi gerekmektedir. İnsani yardım kuruluşlarının saha tecrübesi, yerel aktörlerin bilgisi ve akademik araştırmalar bu sürece katkı sağlayabilecek önemli etkenlerdir. Ancak bu katkıların kamu kurumlarının sorumluluklarını destekleyen bir çerçevede değerlendirilmesi önem taşımaktadır. İnsan onurunu ve ekolojik bütünlüğü birlikte koruyacak adil bir dönüşüm, dayanışmanın yalnızca geçici yardım ilişkileriyle sınırlı kalmamasını gerektirmektedir.

Berlin'den Antalya'ya Taraflar Konferansının Tarihsel Gelişimi

Uluslararası iklim rejiminin temelini, 1992 yılında kabul edilerek Rio Dünya Zirvesi'nde imzaya açılan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) oluşturmaktadır. İngilizce kısaltması UNFCCC olan ve 1994 yılında yürürlüğe giren sözleşmenin temel amacı, atmosferdeki sera gazı birikimini iklim sistemi üzerinde tehlikeli insan etkisini önleyecek düzeyde sınırlandırmaktır. Sözleşme ortak amaç ve ilkeleri belirlerken ülkelerin yükümlülüklerine, raporlamaya ve finansmana ilişkin ayrıntılar sonraki müzakerelerle geliştirilmiştir.[iii]

Taraflar Konferansı, sözleşmeye taraf ülkelerden oluşan en üst karar organıdır. İngilizce "Conference of the Parties" ifadesinin kısaltması olan COP, yıllık olarak düzenlenen BM İklim Değişikliği Konferansı için de kullanılmaktadır. İlk toplantı 1995 yılında Berlin'de gerçekleştirilmiş, Berlin Yetkisi ile mevcut taahhütlerin güçlendirilmesine yönelik süreç başlatılmıştır.[iv] Bu toplantılarda sözleşmenin uygulanması değerlendirilmekte ve yeni düzenlemeler müzakere edilmektedir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) ise bilimsel değerlendirmeleriyle müzakerelere katkı sağlayan ayrı bir yapıdır.[v]

İklim rejiminin başından itibaren en önemli anlaşmazlıklardan biri, sorumlulukların ülkeler arasında nasıl paylaşılacağı olmuştur. Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar ve Göreli Kabiliyetler (CBDR-RC) ilkesi, gelişmiş ülkelerin öncülüğünü esas alırken gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını ve farklı ulusal koşulları da dikkate almaktadır. Sözleşmenin ekleri, tarihsel sorumluluk ve kapasite farklılıklarının yükümlülüklere yansıtılmasında belirleyici olmuş,

2015 yılında kabul edilen ve 2016 yılında yürürlüğe giren Paris Anlaşması, küresel ısınmayı sanayi öncesi döneme kıyasla 2°C'nin oldukça altında tutmayı ve 1,5°C ile sınırlandırmak için çaba göstermeyi hedeflemektedir.

küresel ekonomik güç dağılımının değişmesi ise bu ayrımların güncel koşullarda nasıl uygulanacağına dair tartışmaları beraberinde getirmiştir.[vi]

1997 yılında COP3'te kabul edilen ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü, kapsamındaki gelişmiş ülke tarafları için bağlayıcı sayısal emisyon hedefleri getirmiştir. Emisyon ticareti, ortak uygulama ve Temiz Kalkınma Mekanizması gibi araçlar da bu dönemde geliştirilmiştir. Bununla birlikte bütün büyük emisyon kaynaklarının aynı yükümlülüklere tabi olmaması, protokolün etkisini sınırlayan sorunlardan biri olmuştur. Kyoto dönemi, emisyon azaltımının yanı sıra hesaplama, doğrulama ve uluslararası uygulama konusunda oluşturduğu kurumsal tecrübe bakımından da önem taşımaktadır.[vii]

2007 Bali Eylem Planı, azaltım, uyum, finansman, teknoloji ve kapasite geliştirmeyi ortak bir müzakere çerçevesinde ele almıştır. 2009 Kopenhag Konferansı ise yüksek beklentilere rağmen kapsamlı bir yeni antlaşmayla sonuçlanmamış, Kopenhag Mutabakatı konferansın yalnızca not ettiği siyasi bir metin olarak kalmıştır. 2010 Cancún kararlarıyla Yeşil İklim Fonu'nun kurulması kararlaştırılmış, 2011 Durban Platformu ile bütün taraflara uygulanabilecek yeni bir hukuki düzenlemenin hazırlanması süreci başlatılmıştır. Bu gelişmeler, Kyoto'nun daha sınırlı yükümlülük yapısından geniş katılımlı bir sisteme geçişi hazırlamıştır.[viii]

2015 yılında kabul edilen ve 2016 yılında yürürlüğe giren Paris Anlaşması, küresel ısınmayı sanayi öncesi döneme kıyasla 2°C'nin oldukça altında tutmayı ve 1,5°C ile sınırlandırmak için çaba göstermeyi hedeflemektedir. Anlaşmanın merkezinde, ülkelerin beş yılda bir sunduğu ulusal katkı beyanları (NDC) bulunmaktadır. Ülkeler hedeflerini kendileri belirlemekte, hedeflerin sunulması ve ilerlemenin izlenmesi ise bağlayıcı usul yükümlülükleriyle düzenlenmektedir. Bu şekilde, uygulamayı otomatik cezalar yerine şeffaflık ve düzenli değerlendirme yoluyla güçlendirme amaçlanmaktadır.[ix]

Müzakerelerde azaltım, sera gazı salımlarının düşürülmesini ve yutakların güçlendirilmesini, uyum, değişen iklim koşullarından doğan zararları azaltacak düzenlemeleri ifade etmektedir. Kayıp ve

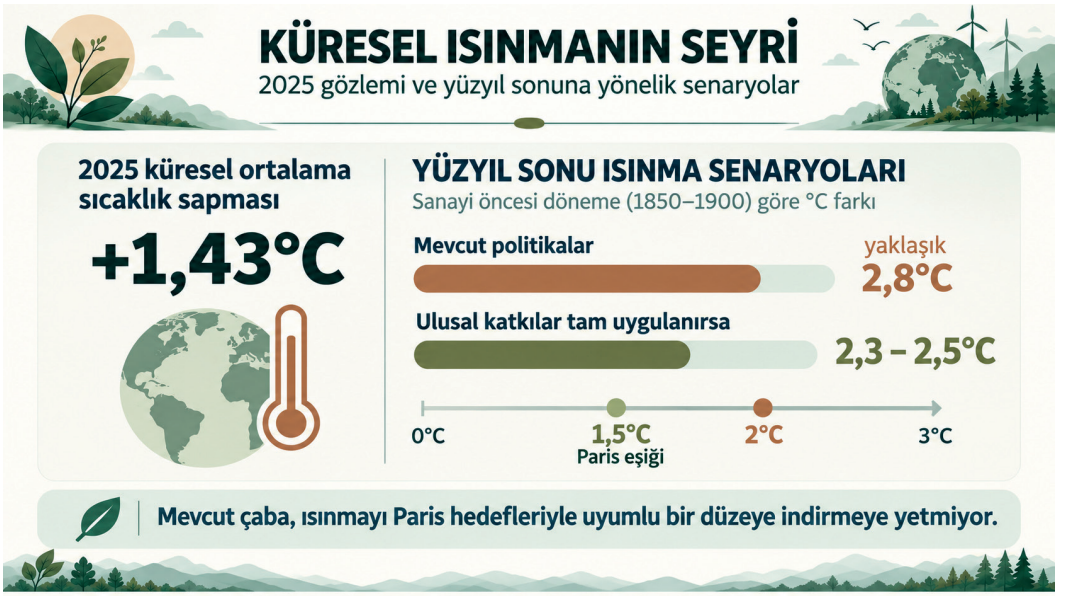
zarar ise önlenemeyen veya uyum yoluyla bütünüyle giderilemeyen etkileri kapsamaktadır. Kurumsal düzeyde COP sözleşmenin, CMP Kyoto Protokolü'nün, CMA ise Paris Anlaşması'nın taraflar toplantısıdır. Antalya'daki konferansta COP31 ile birlikte CMP21 ve CMA8 oturumları da gerçekleştirilecektir.[x]

Paris sonrasında müzakerelerin ağırlığı uygulama kurallarına kaymıştır. 2018 Katowice kararları, ulusal katkıların açıklanması, şeffaflık ve ilerlemenin değerlendirilmesine ilişkin düzenlemeleri ayrıntılandırmıştır.[xi] 2021 Glasgow İklim Paktı'nda, emisyon azaltım önlemleri uygulanmayan kömürlü enerji üretiminin aşamalı olarak azaltılması ve verimsiz fosil yakıt sübvansiyonlarının kaldırılması çağrıları yapılmıştır.[xii] 2022'de kurulması kararlaştırılan kayıp ve zarar fonunun 2023'te işleyişe geçirilmesine yönelik düzenlemeler kabul edilmiş, Dubai'deki ilk küresel durum değerlendirmesinde enerji sistemlerinde fosil yakıtlardan adil ve düzenli biçimde uzaklaşılması çağrısında bulunulmuştur.[xiii]

2024 Bakü Konferansı'nda yeni iklim finansmanı hedefi belirlenmiş, 2025 Belém kararlarıyla adil geçiş mekanizmasının geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.[xiv] Dolayısıyla, Berlin'den Antalya'ya uzanan süreç, iklim rejiminin kapsamını ve kurumsal kapasitesini önemli ölçüde genişletmiş olmakla birlikte finansman ve uygulamadaki eksiklikler devam etmektedir. COP31'in önemi, bu birikimin ihtiyaç duyulan yatırımlara ve toplumsal korumaya dönüştürülmesinde sağlayacağı ilerlemeyle ortaya çıkacaktır.

Küresel İklim Krizinin Boyutları

İklim krizinin boyutları, sıcaklık artışının yanı sıra okyanusların ısınması, buzul kayıpları ve deniz seviyesindeki yükselme üzerinden de izlenmektedir. WM tarafından yayımlanan rapora göre 2025 yılındaki küresel ortalama sıcaklık, 1850-1900 dönemi ortalamasının yaklaşık 1,43°C üzerinde gerçekleşmiştir. Raporda okyanusların ısınmasının ve buzul kayıplarının devam ettiği de belirtilmektedir. Yıllık sıcaklık değeri, doğal değişkenlikten etkilendiği için Paris Anlaşması'nın uzun dönemli sıcaklık hedefiyle aynı gösterge olarak anlaşılmamalıdır. Nitekim, belirli bir yılın daha serin geçmesi, birikmiş ısınmanın ve buna bağlı risklerin ortadan kalktığını göstermemektedir.[xv]

Yerinden edilmiş topluluklar bakımından iklim tehlikeleri, daha önce yaşanan kayıplara yenilerini eklemektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (UNHCR) 2025 yılı değerlendirmesine göre savaş, şiddet ve zulüm nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin yaklaşık dörtte üçü, iklimle ilişkili tehlikelere yüksek veya aşırı düzeyde maruz kalan ülkelerde bulunmaktadır.

IPCC'nin yayınladığı rapor ise başta sera gazı salımları olmak üzere insan faaliyetlerinin küresel ısınmaya tartışmasız biçimde neden olduğunu ortaya koymaktadır. İklim değişikliği, belirli aşırı hava olaylarının meydana gelme olasılığını ve şiddetini etkilerken insani kayıpların büyüklüğü, tehlikeye maruz kalan nüfusun koşullarıyla birlikte şekillenmektedir. Yaklaşık 3,3-3,6 milyar insan iklim değişikliğine karşı yüksek kırılganlık taşıyan koşullarda yaşamaktadır. 2010-2020 döneminde sel, kuraklık ve fırtınalardan kaynaklanan ölümler, yüksek kırılganlıktaki bölgelerde çok düşük kırılganlıktaki bölgelere göre yaklaşık on beş kat daha fazla olmuştur. Bu bulgu, korunma ve toparlanma imkânlarının insani kayıplar üzerindeki belirleyici etkisini göstermektedir. [xvi]

Pakistan'da 2022 yılında yaşanan seller, afetlerin ekonomik ve toplumsal etkilerini birlikte değerlendirmek bakımından önemli bir örnektir. Pakistan hükümetinin öncülüğünde hazırlanan ortak değerlendirmede fiziksel hasarın 14,9 milyar doları aştığı, ekonomik kayıpların yaklaşık 15,2 milyar dolara ulaştığı belirtilmiştir. Yeniden inşa ve toparlanma için ihtiyaç duyulan kaynak ise en az 16,3 milyar dolar olarak hesaplanmıştır.[xvii] Fiziksel varlıklardaki hasarı, ekonomik faaliyetlerin kesintisinden doğan kaybı ve yeniden inşa ihtiyacını gösteren bu tutarlar, afet sonrasında kamu maliyesi üzerindeki baskının büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Kaynakları sınırlı ülkelerde bu baskı, mevcut hizmetlerin sürdürülmesini ve yeni afetlere hazırlık yapılmasını da güçleştirmektedir.

Yerinden edilmiş topluluklar bakımından iklim tehlikeleri, daha önce yaşanan kayıplara yenilerini eklemektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (UNHCR) 2025 yılı değerlendirmesine göre savaş, şiddet ve zulüm nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin yaklaşık dörtte üçü, iklimle ilişkili tehlikelere yüksek veya aşırı düzeyde maruz kalan ülkelerde bulunmaktadır. Aynı değerlendirme, son on yılda hava olaylarıyla bağlantılı afetlerin dünya genelinde yaklaşık 250 milyon ülke içi yerinden edilme hareketine yol açtığını belirtmektedir. Tekrarlanan

göç hareketlerini de içeren bu veri, yerinden edilmenin süreklilik kazanabildiğini göstermektedir.[xviii] Barınma, altyapı ve sosyal koruma imkânlarının yetersizliği, sığınılan yerlerde de güvenli bir hayat kurulmasını zorlaştırmaktadır.

Çatışma bölgelerinde iklim risklerinin ağırlaşması, kamu hizmetlerinin ve geçim imkânlarının uğradığı tahribatla doğrudan ilişkilidir. Silahlı saldırıyla kullanılamaz hâle gelen bir su tesisi, kuraklık döneminde güvenli suya erişimi daha da zorlaştırabilir. Uluslararası Kızılhaç Komitesinin (ICRC) Irak, Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yürüttüğü araştırmalar da çatışmaların uyum kapasitesini sınırlandırdığını göstermektedir.[xix] Bu nedenle iklim uyumu, sivillerin korunması ve temel hizmetlerin yeniden kurulmasıyla birlikte ele alınmalıdır. Su tesislerinin korunmadığı, yerel kurumların çalışamadığı bir ortamda teknik uyum projelerinin etkisi de sınırlı kalacaktır.

Mevcut politikaların gelecekteki riskleri ne kadar azaltabileceği ise ayrı bir sorundur. Birleşmiş Milletler Çevre Programının (UNEP) 2025 Emisyon Açığı Raporu, yüzyıl içindeki ısınmayı mevcut politikalar altında yaklaşık 2,8°C olarak öngörmektedir. Ulusal katkıların bütünüyle uygulandığı senaryoda bu değer 2,3-2,5°C düzeyine inmektedir.[xx] İki senaryo arasındaki fark, taahhütlerin uygulanmasının önemini gösterirken her iki sonucun Paris hedeflerinden uzak olması, mevcut çabanın yetersizliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla uygulama açığının giderilmesi kadar mevcut hedeflerin güçlendirilmesi de gerekmektedir.

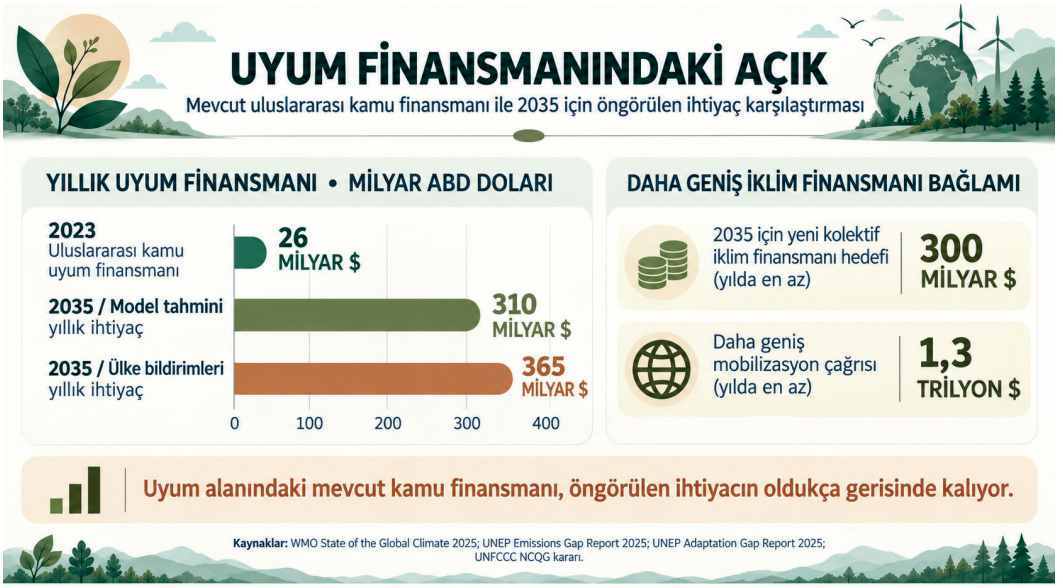
İklim krizinin insani boyutunu değerlendirmek için afetlerin sayısı ve ekonomik kayıplarla birlikte sağlık, eğitim ve bakım hizmetlerindeki değişimler de incelenmelidir. Hane bazlı borçluluk durumunun artması, güvenli biçimde yer değiştirme imkânlarının daralması ve geçim kaynaklarının zayıflaması, uzun süre devam eden kayıplar doğurabilmektedir. Ülke ortalamaları bu eşitsizlikleri bütünüyle göstermemektedir. Hangi grupların korunabildiği, kimlerin toparlanma imkânına sahip olduğu ve kimlerin karar süreçlerinin dışında kaldığı, etkili bir iklim politikasının temel soruları arasında yer almalıdır.

İklim Finansmanına Erişimin Politik Ekonomisi

İklim finansmanının etkisi, sağlanan finansmanın yanı sıra kaynakların hangi koşullarda ve kimlerin öncelikleri doğrultusunda kullanıldığıyla belirlenmektedir. Fonların destekleyeceği faaliyetlere kimin karar verdiği, risklerin nasıl paylaşıldığı ve hesap verme yükümlülüğünün kimlere yönelditği bu bakımdan önemlidir. Bir çalışmanın iklim açısından gerekli olması, mevcut finansman düzeni içerisinde desteklenmesi için yeterli olmayabilmektedir. Özellikle doğrudan gelir üretmeyen temel hizmetler ve kırılgan toplulukların korunmasına yönelik faaliyetler, ticari getiri beklentisinin öne çıktığı bir finansman düzeninde geri planda kalabilmektedir.

Bakü'de kabul edilen Yeni Kolektif Sayısallaştırılmış Hedef, gelişmiş ülkelerin öncülüğünde gelişmekte olan ülkelere sağlanan iklim finansmanının 2035 yılına kadar yılda en az 300 milyar dolara çıkarılmasını öngörmektedir. Karar ayrıca kamu ve özel kaynaklardan sağlanacak toplam finansmanın aynı tarihe kadar yılda en az 1,3 trilyon dolara yükseltilmesi için bütün aktörlere çağrıda bulunmaktadır. Farklı kaynak ve araçları içeren 300 milyar dolarlık hedef, bütünüyle kamu hibelerinden oluşmadığı gibi 1,3 trilyon dolarlık daha geniş hedefe ilave bir kaynak olarak da değerlendirilmemelidir.[xxi]

Uyum alanındaki ihtiyaçlar, finansmanın miktarı kadar niteliğini de önemli hâle getirmektedir. Nitekim, UNEP'nin 2025 Uyum Açığı Raporu, gelişmekte olan ülkelerin 2035 yılındaki yıllık uyum ihtiyacını model temelli hesaplamada 310 milyar dolar, ülkelerin bildirdiği ihtiyaçlar üzerinden ise 365 milyar dolar olarak tahmin etmektedir. Buna karşılık 2023 yılında sağlanan uluslararası kamu

uyum finansmanı 26 milyar dolar düzeyinde kalmıştır.[xxii] Belém'de kabul edilen kararda da uyum finansmanının 2035 yılına kadar en az üç katına çıkarılmasına yönelik çabalar için çağrı yapılmıştır.[xxiii] Bu çağrının karşılık bulması, katkı sağlayacak tarafların kaynaklarını ve ödeme takvimlerini açıklamasına bağlı olacaktır.

Bracking ve Leffel'in iklim finansmanı yönetişimine ilişkin değerlendirmesi, finansman sağlayıcılarının çeşitlenmesinin karar gücünü kendiliğinden dağıtmadığını, piyasa merkezli araçların fon yöneticilerinin önceliklerini güçlendirebildiğini göstermektedir.[xxiv] Bu nedenle kamusal ve insani yarar, mali getiriden bağımsız ölçütlerle de değerlendirilmelidir.

İnsani kriz bölgelerinde finansmana erişim, ihtiyaçların ve uygulama risklerinin aynı yerde yoğunlaşması nedeniyle daha da güçleşmektedir. Güvenlik sorunları, veri eksiklikleri, kurumların zayıflaması ve ödeme kanallarındaki aksaklıklar, proje hazırlamayı ve uygulamayı zorlaştırmaktadır. ICRC'nin çatışma bölgelerine ilişkin bulguları da uyum kapasitesinin bu kurumsal koşullarla birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.[xxv] Böyle bir ortamda yerel kuruluşlardan daha fazla belge istemek, gerekli kapasiteyi oluşturmadan sorumluluğu onlara devretmek anlamına gelebilir. Zira güvenlik ve mali risklerin bütünüyle uygulayıcıya bırakılması, finansmana erişimin maliyetini artırmaktadır.

Yeşil İklim Fonu'nun Somali'de Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) aracılığıyla yürü-

tülen Ugbaad projesine verdiği destek, kırılgan ülkelerde uyum yatırımlarının mümkün olduğunu göstermektedir. Proje için Ekim 2024'te yaklaşık 79,7 milyon dolarlık hibe onaylanmıştır.[xxvi] Bununla birlikte bu onayın hangi ödemelere ve sonuçlara dönüştüğünün izlenmesi gerekmektedir. Taahhüt, proje onayı, ödeme ve nihai harcama aşamalarının ayrı ayrı açıklanması, kaynağın nerede beklediğini ve uygulamadaki gecikmelerin nedenlerini de gösterecektir. Toplulukların geçim ve korunma koşullarındaki değişim de aynı izleme sürecine dâhil edilmelidir.

COP31 kapsamında finansmana erişimi kolaylaştıracak düzenlemeler, başvuru aşamasından itibaren ele alınmalıdır. Proje hazırlama giderlerinin önceden karşılanması, istenen belgelerin desteğin büyüklüğüyle orantılı olması ve yerel kuruluşların genel giderlerinin bütçeye dâhil edilmesi bu yönde atılabilecek adımlardır. Güvenlik riskleri sözleşmelerde açıkça paylaşılmalı, denetim için gerekli kayıt ve raporlama kapasitesi de desteklenmelidir. Böylece fonların hesap verebilirliği korunurken başvurunun maliyeti ve belirsizliği azaltılabilir. Finansmana erişimin güçlendirilmesi, yerel kuruluşlardan daha fazla sorumluluk talep edilmesiyle birlikte bu sorumluluğu yerine getirecek imkânların sağlanmasını gerektirmektedir.

Yerel Toplulukların Temsili ve Karar Yetkisi

Yerel toplulukların iklim politikalarına katılımı, kararların adil ve uygulanabilir olması bakımından önem taşımaktadır. Ancak toplantıya katılmak, görüş bildirmek ve kaynakların kullanımına karar vermek farklı yetki düzeylerini temsil etmektedir. Projenin amaçlarını veya bütçesini değiştirme imkânı bulunmayan bir topluluğun görüşüne başvurulması, kararlar üzerindeki etkisini sınırlı bırakmaktadır. Bu nedenle katılımın niteliği, temsilci sayısının yanı sıra gündemin nasıl belirlendiği, hangi önerilerin kabul edildiği ve anlaşmazlıkların nasıl çözüldüğü üzerinden değerlendirilmelidir.

Yerel aktörlerin öncülüğünde uyum yaklaşımı, önceliklerin ve uygulamaların belirlenmesinde yerel karar yetkisinin güçlendirilmesini esas almaktadır. Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (IIED) tarafından yayımlanan ilkeler, bu yetkinin öngörülebilir finansmanla desteklenmesini ve yapısal eşitsizliklerin ele alınmasını öngörmektedir.[xxvii] Yerel bilgi, dışarıda hazırlanmış bir projeyi doğrulamak için kullanılan yardımcı bir unsur olarak kalmamalıdır. Sorunun tanımlanması, müdahalenin seçilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi aşamalarında yerel aktörlerin söz sahibi olması, uygulamanın toplumsal ihtiyaçlarla ilişkisini güçlendirecektir.

Finansmana doğrudan erişim, bu yönde kullanılabilecek araçlardan biridir. Uyum Fonu'nun doğrudan erişim modeli, akredite ulusal uygulayıcı kuruluşların uluslararası bir aracı kuruluşa ihtiyaç duymadan fon alabilmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte kaynağın ulusal bir kurum tarafından yönetilmesi, toplulukların bütçede yetki sahibi olmasını kendiliğinden sağlamamaktadır.[xxviii] Uluslararası aracılık azalırken karar gücünün ulusal merkezlerde yoğunlaşması da mümkün olduğundan doğrudan erişimin yerel karar süreçleriyle nasıl ilişkilendirildiği incelenmelidir.

Uyum Fonu'nun tek ülkeye yönelik yerel uyum hibeleri, proje veya program başına 5 milyon dolara kadar destek sağlayabilmektedir. Başvurular, akredite uygulayıcı kuruluşlar aracılığıyla ve yetkili ulusal makamın onayıyla yapılmaktadır. Programda proje hazırlığı için 150 bin dolara kadar destek öngörülmekte, yerel aktörlerin tasarıma katılımını güçlendirmek amacıyla başvuru özelinde ayrıca 100 bin dolara kadar destek değerlendirilebilmektedir.[xxix] Hazırlık ve katılım giderlerini uygulama başlamadan karşılamaya imkân veren bu araçların, yerel kuruluşların kullanabileceği ortaklıklarla ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Yerel toplulukların kendi içinde farklı çıkarlar ve güç ilişkileri barındırdığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Belediye yönetimleri, kadın örgütleri, küçük üreticiler, yerinden edilmiş kişiler ve toprak sahibi olmayan haneler aynı önceliklere sahip olmayabilir. Bazı uyum müdahalelerinin kırılganlığı azaltmak yerine yeniden üretebildiğini veya başka gruplara aktarabildiğini gösteren çalışmalar mevcuttur. Sorunun yüzeysel tanımlanması ve karar süreçlerine eşitsiz katılım, bu sonuçların nedenleri arasındadır.[xxx] Yerel öncülüğün güçlendirilmesi, topluluk içindeki dışlanmanın da dikkate alınmasını gerektirmektedir.

BMİDÇS bünyesindeki Yerel Topluluklar ve Yerli Halklar Platformu, bilgi paylaşımı ve katılım kapasitesinin geliştirilmesi için kurumsal bir alan sunmaktadır. Platformun 2025-2027 Bakü Çalışma Planı, yerel bilgi sistemlerinin iklim süreçlerine katkısını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.[xxxi] Bu tür platformlarda ifade edilen

taleplerin hangi kurum tarafından ele alınacağı ve bütçe kararlarına nasıl yansıtılacağı belirlenmediğinde, uluslararası düzeyde kazanılan görünürlüğün uygulamadaki etkisi sınırlı kalmaktadır.

COP31 kapsamında katılımın mali koşulları ve kararlar üzerindeki etkisi birlikte ele alınmalıdır. Tercüme, seyahat, bakım desteği ve erişilebilir toplantı koşulları proje bütçelerine dâhil edilmelidir. Temsilcilerin seçimi, görev süreleri, çıkar çatışması kuralları ve itiraz yolları da başlangıçta açıklanmalıdır. Yerel öneriler sonucunda değiştirilen bütçe kalemleriyle kabul edilmeyen taleplerin gerekçelerinin yayımlanması, katılımın ne ölçüde etkili olduğunu gösterecektir. Böylece toplulukların sürece dâhil edildiğine dair genel beyanların ötesinde, yetkinin nasıl paylaşıldığı değerlendirilebilecektir.

İklim Politikalarında Çelişkiler ve Seçici Sorumluluk

İklim politikalarının güvenilirliği, uluslararası hedeflerle ülkelerin ekonomik ve çevresel kararları arasındaki tutarlılığa bağlıdır. Net sıfır hedefi açıklayan bir ülkenin enerji yatırımları, üretim izinleri ve kamu destekleri bu hedefi güçlendirebileceği gibi ulaşılmasını da zorlaştırabilir. Bu nedenle açıklanan hedeflerin yanında kaynak tahsisi ve yatırımların ekonomik ömrü de incelenmelidir. İklim alanındaki ikiyüzlülük eleştirisinin somut karşılığı, iddialı taahhütlerle bu taahhütleri zayıflatan politika tercihlerinin birlikte sürdürülmesidir.

Nitekim, 2025 Üretim Açığı Raporu, hükümetlerin 2030 yılı için planladığı toplam fosil yakıt üretiminin, 1,5°C hedefiyle uyumlu düzeyin iki katından fazla olduğunu göstermektedir.[xxxii] Bu bulgu, enerji tüketimini azaltmaya yönelik hedeflerin üretimi genişleten kararlardan bağımsız ele alınamayacağını ortaya koymaktadır. Yeni fosil yakıt yatırımları uzun yıllar devam edecek ekonomik beklentiler ve siyasi çıkarlar oluşturduğundan hedeflerin yeterliliği, mevcut üretimin yanı sıra planlanan kapasite üzerinden de değerlendirilmelidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) iklim rejiminden geri çekilmesi, taahhütlerin sürekliliği bakımından önemli bir sorundur. BM depoziter kayıtlarına göre ABD'nin Paris Anlaşması'ndan ikinci çekilmesi 27 Ocak 2026'da yürürlüğe girmiştir.[xxxiii] BMİDÇS'den çekilme bildirimi ise 27 Şubat 2026'da iletilmiş, çekilmenin 27 Şubat 2027'de sonuç doğuracağı belirtilmiştir.[xxxiv] Büyük ekonomilerin bu tür politika değişiklikleri, hem ortak çabanın

kapsamını hem de finansman beklentilerinin güvenilirliğini etkilemektedir. Uzun vadeli dönüşüm programlarının değişen siyasi tercihler karşısında devam edebilmesi, daha dayanıklı mali ve kurumsal düzenlemeler kurulmasını gerektirmektedir.

Gecikmelerin nedenleri de yalnızca bilgi veya teknik kapasite eksikliğiyle açıklanamaz. Fosil yakıt gelirlerine dayanan kamu bütçeleri, belirli bölgelerde yoğunlaşan istihdam ve mevcut altyapıya yatırım yapmış şirketler, dönüşüm kararlarını etkilemektedir. Düşük karbon ekonomisine geçişi ele alan çalışmalarda da enerji politikalarıyla ekonomik çıkarlar arasındaki bu ilişkiye dikkat çekilmektedir. [xxxv] Maliyetlerin belirli kesimlerde yoğunlaşması, yararların ise daha geniş bir zamana yayılması, değişime karşı direnci güçlendirebilmektedir. Dolayısıyla dönüşümün siyasi koşulları, maliyetlerin paylaşılması ve alternatif geçim imkânlarının oluşturulmasıyla birlikte değerlendirilmelidir.

Finansal kaynakların hangi üretim faaliyetlerine yöneldiği, bu ilişkinin bir diğer boyutudur. 2014 ve 2018 girdi-çıktı tabloları üzerinden Türkiye'de sektörel kredilerle emisyonlar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda finansmanın etkisinin doğrudan salımlarla birlikte tedarik zincirleri boyunca ele alınması gerektiği bulgusu ön plana çıkmaktadır.[xxxvi] Çevresel hedeflerle kredi ve yatırım kararları arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmek için yeşil finans olarak sunulan araçlarla desteklenen faaliyetlerin dolaylı emisyon etkileri de incelenmelidir.

Sorumluluğun seçici biçimde yorumlanması, ülkeler arasındaki güveni de zayıflatmaktadır. Yalnızca güncel yıllık emisyonlara odaklanılması tarihsel birikimi, yalnızca geçmiş salımların esas alınması ise büyük ekonomilerin bugünkü kapasitesini ve gelecekteki etkisini geri plana itebilir. Ülke ortalamaları da yüksek tüketimli kesimlerle temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan topluluklar arasındaki farkları gizleyebilmektedir. İklim adaletine ilişkin literatürde vurgulanan eşitsiz kırılganlıklar ve karar süreçlerine katılım meselesi, bu nedenle ulusal karşılaştırmaların yanında ele alınmalıdır.[xxxvii] Bu bakımdan, tarihsel katkının, mevcut salımların, ekonomik kapasitenin ve kalkınma ihtiyaçlarının birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Enerji güvenliği gerekçesiyle alınan kısa vadeli kararların uzun süreli etkileri de denetlenmelidir. COP31'de güvenin güçlendirilmesi, bu çelişkilerin kabul edilmesine ve giderilmeleri için açık takvimler belirlenmesine bağlı olacaktır.

Yeşil Geçiş İçin İklim Diplomasisi

Yeşil geçiş, enerji kaynaklarıyla birlikte üretim yapısının, altyapının, ticaret ilişkilerinin ve tüketim biçimlerinin değişmesini gerektirmektedir. Bu nedenle iklim diplomasisinin kapsamı, çevre kurumları arasındaki müzakereleri aşmaktadır. Maliye, ticaret, sanayi, tarım ve dış politika kurumlarının kararları, dönüşümün hızını ve toplumsal sonuçlarını doğrudan etkilemektedir. Bu alanlardaki hedeflerin birbirini desteklemesi için kurumlar arası koordinasyon sağlanmalı, dış politika girişimleri de teknolojiye ve uygun koşullu finansmana erişimi kolaylaştırmalıdır.

Uluslararası Enerji Ajansının (IEA) 2026 tahminlerine göre küresel enerji yatırımlarının 3,4 trilyon dolara, temiz enerji yatırımlarının ise yaklaşık 2,2 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir. Yatırımlar özellikle Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nde (AB) yoğunlaşmaktadır.[xxxviii] Düşük emisyonlu teknolojilerin ekonomik ağırlığının arttığını gösteren bu büyüme, gelişmekte olan ülkelerin aynı kaynaklara benzer maliyetlerle ulaşabildiği anlamına gelmemektedir. Sermaye maliyeti ve kurumsal kapasite bakımından dezavantajlı ülkelerin dönüşüme katılabilmesi, yatırım tutarının artmasının yanında erişim koşullarının da iyileştirilmesini gerektirmektedir.

Ticaret düzenlemeleri, bu eşitsizliklerin daha görünür hâle geldiği alanlardan biridir. AB'nin Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizmasının esas uygulama dönemi 1 Ocak 2026'da başlamıştır. Mekanizma, kapsamındaki ithal ürünlerin üretiminden kaynaklanan gömülü emisyonları dikkate alarak karbon kaçağını azaltmayı amaçlamakta-

dır. Karbon kaçağı, üretimin daha gevşek iklim kuralları uygulayan ülkelere kayması veya yerini daha yüksek emisyonlu ithalata bırakması riskidir.[xxxix] Düzenlemenin çevresel amacıyla ihracatçı ülkeler ve işletmeler üzerindeki maliyeti birlikte değerlendirilmelidir.

Temiz teknoloji ithalatının artması, ithalatçı ülkelerde kalıcı teknik kapasite oluşmasını tek başına sağlamamaktadır. Güneş paneli, batarya veya elektrikli araç yatırımlarının devamlılığı bakım ve onarım, şebeke yönetimi, mesleki eğitim ve geri kazanım imkânlarına bağlıdır. Diplomatik anlaşmaların yerel üretime ve bilgi birikimine katkısı bu bakımdan önemlidir. Kritik minerallere yönelik yatırımlarda ise arazi ve su kullanımının topluluklar üzerindeki etkisi başlangıçtan itibaren incelenmelidir. Düşük emisyonlu teknolojilere duyulan ihtiyaç, üretim süreçlerindeki sosyal ve çevresel sorumlulukları ortadan kaldırmamaktadır.

Sulak alanların korunması, havzaların iyileştirilmesi ve kıyı ekosistemlerinin restorasyonu gibi doğa temelli çözümler, iklim uyumuyla ekosistemlerin korunmasını birlikte ele alarak afet risklerinin ve geçim kayıplarının azaltılmasına katkı sağlayabilir. Bu uygulamaların fosil yakıtlardan uzaklaşmanın yerine geçirilmemesi, ağaçlandırmaya indirgenmemesi ve yerel haklarla biyolojik çeşitliliği koruması gerektiği vurgulanmaktadır. [xl] Yanlış tür seçimi veya toplulukların kullanım haklarının daraltılması, çevresel amaçlarla başlatılan bir çalışmanın yeni kayıplar doğurmasına neden olabilir.

İklim alanındaki iş birliğinin farklı kurumlar arasında yürütülmesi, görev ve sorumlulukların açıklığını da önemli hâle getirmektedir. Bu bağlamda ortaya koyulan iklim rejimleri bütünü yaklaşımı, tek merkezde toplanmayan düzenlemelerin sunduğu esneklikle kurumlar arası uyum sorunlarını birlikte ele almaktadır.[xli] COP31, ticaret, enerji, kalkınma ve insani yardım girişimlerinin ortak amaçlarla ilişkilendirilmesini kolaylaştırabilir. Bunun için aynı yatırımın farklı programlarda tekrar sayılması önlenmeli, her kurumun üstlendiği sorumluluk ve sonuçların nasıl izleneceği belirlenmelidir. Ortaklıkların çoğalması, uygulamada birbirlerini tamamladıkları ölçüde yarar sağlayacaktır.

Türkiye ve COP31 Kapsamında İklim Diplomasisi

Türkiye'nin iklim diplomasisi, uluslararası rejimdeki konumuyla kalkınma ve enerji öncelikleri arasındaki ilişki üzerinden şekillenmiş, BMİDÇS'nin başlangıçtaki ek sistemi sorumluluklara ve finansmana erişime ilişkin tartışmalarda uzun süre belirleyici olmuştur. 2001 yılında kabul edilen 26/CP.7 sayılı kararla Türkiye'nin Ek II listesinden çıkarılması kararlaştırılmış ve diğer Ek I taraflarından farklı özel koşullarının tanınması istenmiştir.[xlii] Bu düzenleme, Türkiye'nin konumunu değiştirmiş olmakla birlikte bütün sözleşme yükümlülüklerinden muafiyet veya iklim fonlarına otomatik erişim sağlamamıştır.

Türkiye, 2004 yılında BMİDÇS'ye, 2009 yılında Kyoto Protokolü'ne taraf olmuş ve 2021 yılında Paris Anlaşması'nı onaylamıştır. Paris Anlaşması üzerine Türkiye'de yürütülen akademik tartışmalarda da ülkenin konumu, gelişmişlik kategorileri, finansman beklentileri ve ulusal politika tercihleri arasındaki ilişkiler üzerinden ele alınmıştır.[xliii] Bu tarihsel arka plan önemini korumakla birlikte güncel diplomatik gündemin özel koşulların tanınmasına dair taleplerle sınırlı kalmaması gerekmektedir. Ekonomik dönüşümün yönetilmesi ve ulusal hedeflerin uygulanması, Türkiye'nin uluslararası güvenilirliğini doğrudan etkileyecektir.

Türkiye'nin 2025 yılında sunduğu ikinci ulusal katkı beyanı, 2035 sera gazı emisyonlarının referans senaryoya kıyasla 466 milyon ton CO_2 eşdeğeri azaltılarak 643 milyon tonla sınırlandırılmasını hedeflemektedir. Belgede yer alan 458,8 milyon tonluk değer ise arazi kullanımı ve ormancılığı da içeren 2018 yılı net emisyonlarını göstermektedir.[xliv]

9 Temmuz 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7552 sayılı İklim Kanunu, ulusal uygulamaların değerlendirilmesinde önemli bir hukuki dayanak oluşturmaktadır. Kanun azaltım ve uyum faaliyetlerini, planlama ve uygulama araçlarını, izin ve denetimi kapsamakta, ilerlemenin İklim Değişikliği Başkanlığı'nca yıllık olarak izlenmesini öngörmektedir.[xlv] Bu çerçevenin etkisi, kurumların görevlerini hangi bütçelerle yerine getirdiği ve uygulama sonuçlarının ne kadar açık biçimde izlenebildiğiyle ortaya çıkacaktır. COP31 hazırlıkları, uluslararası hedeflerle ulusal plan ve yatırımlar arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi için de kullanılmalıdır.

Türkiye ile Avustralya arasındaki iş bölümü, COP31'de izlenecek diplomatik yaklaşım bakımından önemlidir. Türkiye ev sahipliğini ve COP başkanlığını üstlenirken Avustralya müzakerelerin yönetiminde başkanlık rolü üstlenmektedir.[xlvi] Taraflar arasında sürekli koordinasyon gerektiren bu düzenleme, Akdeniz'in dönüşüm ve uyum ihtiyaçlarıyla Pasifik'in iklim kırılganlığına ilişkin tecrübesinin ortak gündeme taşınmasına katkı sağlayabilir. Bunun için farklı ülke gruplarının önceliklerinin dikkate alınması ve başkanlıkların görev paylaşımının güven veren bir işleyişe dönüştürülmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin farklı öncelikleri buluşturma ve uygulamaya yönelik ortaklıklar geliştirme imkânı da oldukça önemlidir.[xlvii] Bu beklentinin karşılığı, finansmana erişimle denetim ihtiyacını, sanayi dönüşümüyle rekabet kaygılarını ve iklim hedefleriyle sosyal korumayı birlikte ele alan öneriler geliştirilmesidir. Türkiye açısından uzlaşı arayışı, tarafların taleplerini genel bir ortak söylemde toplamanın yanında maliyet ve sorumlulukların nasıl paylaşılacağını da kapsamalıdır.

COP31'in ulusal düzeyde kalıcı yarar sağlayabileceği alanlar arasında sanayide enerji verimliliği, elektrik sisteminin dönüşümü, su yönetimi, tarımsal dayanıklılık ve yerel iklim planlaması bulunmaktadır. Her girişim için sorumlu kurumun, bütçenin ve uygulama takviminin belirlenmesi gerekmektedir. Türkiye'nin insani diplomasi tecrübesi de kriz bölgelerinde su, tarım, erken uyarı ve dayanıklı temel hizmetler konusunda ortaklıklar geliştirilmesine katkı sağlayabilir. İnsani yardım kuruluşlarının yerel ilişkileri, teknik iklim değerlendirmeleri ve çevresel güvencelerle desteklenmelidir. Bu ortaklıklarda etkilenen toplulukların ihtiyaçlarını ifade etmesi ve uygulama kararlarına katılması, programın başlangıç koşullarından biri olmalıdır.

Sivil Toplumun İklim Diplomasisindeki Rolü

Sivil toplum kuruluşları, iklim diplomasisinde bilgi üretimi, savunuculuk, uygulama ve denetim gibi farklı görevler üstlenmektedir. Çevre örgütleriyle birlikte insani yardım kuruluşları, araştırma merkezleri, sendikalar ve topluluk temelli yapılar da bu alanda faaliyet göstermektedir. Devletlerle aynı karar yetkisine sahip olmayan bu aktörlerin etkisi, gündemin oluşumuna yaptıkları katkı ve hesap sorma imkânlarını ne ölçüde güçlendirdikleri üzerinden değerlendirilmelidir. Saha bilgisiyle müzakere gündemi arasında kurulacak ilişki, ulusal göstergelerde yeterince görünmeyen ihtiyaçların anlaşılmasını sağlayabilir.

Paris sonrası iklim yönetişimini inceleyen araştırmalar, devlet dışı aktörlerin artan rolünü meşruiyet, adalet ve etkililik bakımından tartışmaktadır.[xlviii] Uluslararası toplantılara düzenli katılabilen ve uzman personel çalıştırabilen kuruluşlarla küçük yerel örgütlerin imkânları aynı olmadığı için katılımın genişlemesi, temsil eşitsizliklerini kendiliğinden gidermemektedir. Kuruluşların kimleri temsil ettiği, taleplerini nasıl oluşturduğu ve temsil ettikleri gruplara nasıl hesap verdiği de açıklanmalıdır. Aksi hâlde iyi örgütlenmiş aktörlerin görünürlüğü artarken en fazla etkilenen toplulukların talepleri geri planda kalabilir.

İnsani yardım kuruluşları, iklim risklerinin insanların gündelik hayatında nasıl biriktiğini gösterebilecek saha bilgisine sahiptir. Su kaynaklarının mevsimsel güvenilirliği, afet sonrasında sağlık hizmetlerinin devamlılığı veya tarımsal kayıpların hane borçluluğuna etkisi bu kapsamda incelenebilir.

Saha tecrübesinin karşılaştırılabilir ve sınırları bilinen bir bilgi kaynağına dönüşebilmesi için araştırmanın yeri, dönemi, kapsadığı gruplar ve kullanılan yöntem açıklanmalıdır. Toplulukların değerlendirmeleri de bulguların yorumlanmasına doğrudan dâhil edilmelidir.

Doğa temelli çözümlerin insani programlarla ilişkilendirilmesi, bu bilginin kullanılabileceği somut alanlardan biridir. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ile Dünya Doğayı Koruma Vakfının (WWF) ortak raporunda ele alınan ve tahrip olan tropikal ve subtropikal kıyı ekosistemlerini eski işlevsel haline döndürmeyi amaçlayan bir süreç olan Vietnam'daki mangrov restorasyonu, kıyı ekosistemlerinin korunmasıyla afet risklerinin ve geçim kayıplarının azaltılması arasında ilişki kurulabildiğini göstermektedir.[xlix] Bu tür örnekler, ekosistem özelliklerinin, bakımın devamlılığının ve toplulukların arazi kullanım haklarının proje tasarımında birlikte ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Ancak, benzer çalışmaların başarısının, yalnızca restore edilen alanın büyüklüğü veya dikilen fidan sayısıyla ölçülmemesi gerekmektedir. Türlerin ekolojik uygunluğu, hayatta kalma oranı, su ihtiyacı ve yerel geçim kaynaklarına etkisi de izlenmelidir. Zira bakım sorumluluğu ve düzenli finansmanı belirlenmeden başlatılan faaliyetlerin devamlılığı güçleşmektedir. Acil barınma veya güvenli su ihtiyacı bulunan bir bölgede uzun vadeli restorasyon çalışmaları, kısa vadeli koruma tedbirleriyle birlikte planlanmalıdır. İnsani yardım kuruluşlarının bu iki zaman dilimindeki ihtiyaçları aynı program içinde gözetmesi önem taşımaktadır.

Kuruluşların kendi çevresel etkileri de denetimin bir parçası olmalıdır. 2021 tarihli İnsani Yardım Kuruluşları için İklim ve Çevre Şartı, iklim risklerine yanıt verilmesini, çevresel etkinin azaltılmasını, yerel liderliği ve hesap verebilirliği birlikte ele almaktadır.[l] Satın alma, lojistik, enerji kullanımı ve atık yönetiminde yapılacak değişiklikler için ölçülebilir hedefler belirlenmeli, sonuçlar düzenli olarak açıklanmalıdır. Bu düzenlemeler geliştirilirken zamanında ve insani ilkelere uygun yardım sağlama kapasitesinin de korunması gerekmektedir.

Bu noktada kriz bölgelerinde finansmana erişimi güçleştiren engellerin belgelenmesi ve uygulamaların bağımsız değerlendirilmesi bu kapsamda önemlidir. Yerel kuruluşlar araştırmanın sorularına, bulguların yorumlanmasına ve yayımlanma biçimine katılmalıdır. Bu iş birliğinin değeri, topluluklar adına hazırlanan metinlerin sayısından çok onların kendi taleplerini ifade etme ve kararları etkileme imkânlarının ne kadar genişlediğinde yatmaktadır.

COP31 Kapsamında Beklentiler ve Adil Geçiş

COP31'e yönelik beklentilerin, finansman, uyum, teknoloji ve adil geçiş alanlarında mevcut kararları uygulamaya yaklaştıracak adımlar üzerinden belirlenmesi gerekmektedir. Resmî müzakere kararları, başkanlığın gönüllü girişimleri ve konferans sırasında açıklanan ikili anlaşmalar farklı yetki ve finansman koşullarına sahiptir.

2026 yılının eylül ayında yayımlanan geçici gündem, konferansta ele alınması öngörülen konulara ilişkin hazırlık çerçevesini sunmaktadır.[li] COP31 Başkanlığı'nın Haziran 2026'da açıkladığı elektrifikasyon, sıfır atık ve dirençli şehirler hedefleri ise başkanlığın eylem gündeminde yer almaktadır.[lii] Bu alanlarda farklı aktörlerin bir araya getirilmesi, uygulama imkânlarını genişletebilir. Ancak katılımcıların sağlayacağı kaynakların, sorumluluklarının ve takvimlerinin açıklanması gerekmektedir. Eylem gündemiyle müzakere süreci arasındaki ilişki de bu somut katkılar üzerinden kurulmalıdır.

Adil geçiş, düşük karbonlu ekonomiye dönüşümün çalışanlar ve toplumlar üzerindeki sonuçlarını ele almaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütünün (ILO) yaklaşımı, dönüşümü insana yakışır iş, sosyal koruma ve hükümetler, işçiler ile işverenler arasındaki sosyal diyalogla birlikte değerlendirmektedir.[liii] İstihdam kaybı yaşayan çalışanların yalnızca kendi imkânlarıyla yeni işlere geçmesi beklenemez. Toplumsal desteğin devamlılığı maliyetlerin nasıl paylaşıldığıyla yakından ilişkili olduğundan mesleki eğitim, gelir güvencesi ve bölgesel kalkınma için dönüşümün başlangıcından itibaren kaynak ayrılması gerekmektedir.

Belém'de kabul edilen 2/CMA.7 sayılı karar, uluslararası iş birliğini, teknik yardımı, kapasite geliştirmeyi ve bilgi paylaşımını destekleyecek bir adil geçiş mekanizmasının geliştirilmesini kararlaştırmıştır. İşleyişe ilişkin sürecin CMA8'de ele alınması öngörülmektedir.[liv] Haziran 2026 müzakereleri için hazırlanan gayriresmî notta ise içeriğin henüz uzlaşılmadığı ve belgenin resmî statü taşımadığı belirtilmektedir.[lv] Dolayısıyla Antalya'daki öncelik, mekanizmanın görevlerini ve mevcut kurumlarla ilişkisini açıklığa kavuşturmak olmalıdır. Mekanizmanın, kuralları tamamlanmış ve finansmanı güvenceye alınmış yeni bir fon olarak sunulması mevcut aşamayı yanlış yansıtacaktır.

Adil geçişin kapsamı, fosil yakıt sektörlerindeki kayıtlı çalışanlarla sınırlı tutulmamalıdır. Enerji fiyatlarından etkilenen düşük gelirli haneler, küçük üreticiler, kayıt dışı çalışanlar ve yatırımlar nedeniyle arazi kullanım imkânları değişen topluluklar da dikkate alınmalıdır. Yeni işlerin oluşması kadar bu işlerin niteliği, ücretleri ve farklı gruplar için erişilebilirliği önemlidir. Sosyal desteklerin dönüşüm tamamlandıktan sonraya bırakılması, ekonomik kayıpların ağırlaşmasına ve siyasi direncin artmasına neden olabilir. Bu nedenle sosyal koruma, yatırım kararlarının başlangıçtan itibaren bir parçası olmalıdır.

Uygulamada hangi görevlerin mevcut kurumlar tarafından yerine getirilebileceği ve nerede yeni kapasite gerektiği belirlenmelidir. Kaynağı ve personeli bulunmayan yeni yapılar oluşturulması, sorumluluğu daha da belirsizleştirebilir. Başkanlık, ülkelerle finansman kurumları arasında görev paylaşımını ve uygulama takvimlerinin belirlenmesini kolaylaştırabilir. Kriz bölgelerinde proje hazırlama desteğine erişim, yerel aktörlerin bütçe kararlarındaki rolü, uyum hibelerinin koşulları ve adil geçiş planlarına ayrılan kaynaklar izlenecek başlıca sonuçlar arasında yer almalıdır. Antalya'da oluşturulan izleme düzeninin sonraki başkanlıklara aktarılması da uygulamanın devamlılığına katkı sağlayacaktır.

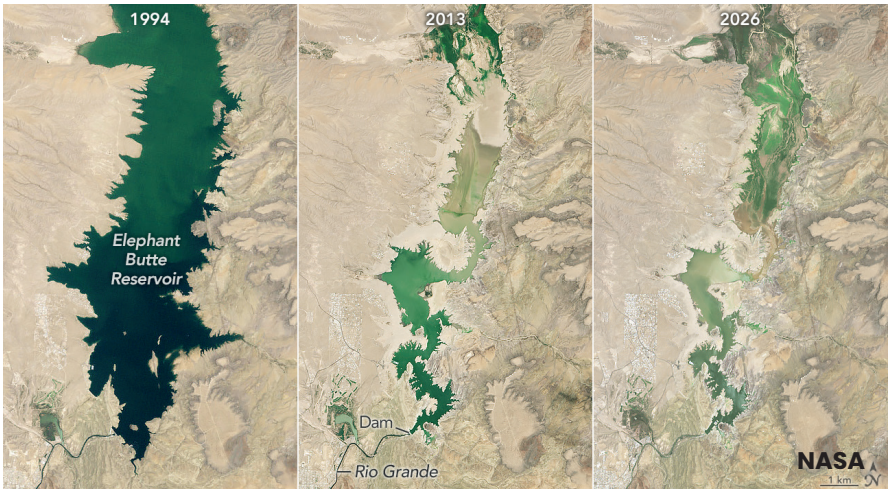
COP33 ve 2028 Yılına İlişkin Öngörüler

COP33'ün önemi, Paris Anlaşması'nın ilerlemeyi değerlendirme takvimiyle doğrudan ilişkilidir. Anlaşmanın 14. maddesi uyarınca ilk küresel durum değerlendirmesi 2023 yılında gerçekleştirilmiş, sonraki değerlendirmelerin beş yılda bir yapılması öngörülmüştür. Bu takvime göre 2028, ortak ilerlemenin yeniden inceleneceği önemli bir yıl olacaktır.[lvi] COP31'de geliştirilen araçların ve ortaklıkların bu tarihe kadar sonuç üretmesi, Antalya'daki konferansın kalıcı katkısını değerlendirme imkânı sunacaktır.

2028 yılında gerçekleştirilecek olan COP33'ün Çin'in ev sahipliğinde yapılacağına dair bazı iddialar bulunmaktadır.[lvii] Ancak, henüz kesin ve doğrulanmış bir açıklamam bulunmaması nedeniyle Çin'in muhtemel ev sahipliğinin etkileri koşullu olarak ele alınmalıdır. Ev sahibi ülke kim olursa olsun ikinci küresel durum değerlendirmesi, büyük ekonomilerin hedeflerini ve uygulamalarını yeniden tartışmaya açacaktır.

Çin'in enerji dönüşümündeki ekonomik ağırlığı, bu tartışmanın önemli unsurlarından biridir. IEA verilerine göre ülkenin temiz enerji yatırımları 2024 yılında 625 milyar doları aşmıştır. Kurumun 2025 raporunda ise o yıl kömür arzına yönelik yatırımların 54 milyar doları aşacağı tahmin edilmiştir.[lix] Temiz enerji ve kömür yatırımlarının birlikte sürmesi, yeni teknolojilerdeki büyümenin fosil altyapısından uzaklaşmayla aynı hızda gerçekleşmediğini göstermektedir. Çin'in performansı, kurulan yeni kapasiteyle birlikte toplam emisyonların seyri üzerinden değerlendirilmelidir.

Çin'in 2035 ulusal katkı beyanı,

ekonomi genelindeki net sera gazı emisyonlarını zirve düzeyinin %7-10 altına indirmeyi ve daha ileri azaltım için çaba göstermeyi hedeflemektedir. Beyanda fosil dışı kaynakların toplam enerji tüketimindeki payının %30'un üzerine çıkarılması da öngörülmektedir. Emisyon hedefinin yeterliliği, zirvenin hangi yıl ve düzeyde gerçekleşeceğine ve sonrasındaki düşüş hızına bağlı olacaktır. Ülkenin temiz teknoloji üretimindeki güçlü konumunun yanı sıra hedeflerinin küresel azaltım ihtiyacına ne ölçüde karşılık verdiği de incelenmelidir.

2028'e uzanan dönemde iş birliğinin genişlemesi, temiz teknolojilere erişimi ve gelişmekte olan ülkelerdeki yatırımları kolaylaştırabilir. Çin'in ev sahipliği kesinleşirse düşük maliyetli teknolojiler ve ortak projeler üzerinden uygulama gündemini güçlendirmesi de mümkündür. Bu ortaklıkların niteliği borç yükü, teknoloji paylaşımı ve yerel ekonomiye katkı üzerinden incelenmelidir. Buna karşılık ticaret ve güvenlik rekabetinin derinleşmesi, standartların ayrışmasına ve tedarik imkânlarının daralmasına neden olabilir. Belirli ekonomik bloklar arasında tercih yapma baskısı, gelişmekte olan ülkelerin kendi kalkınma önceliklerini izlemelerini güçleştirecektir.

Bir diğer risk ise teknoloji ve yatırım duyurularının artmasına rağmen kaynakların ihtiyaç duyulan yerlere ulaşmamasıdır. Bu durum, ev sahibi ülkeden bağımsız olarak konferansların uygulamadaki eksiklikleri geri plana itmesine neden olabilir. Bu nedenle emisyon verileri, finansman kayıtları ve etkilenen toplulukların değerlendirmeleri ilerlemenin incelenmesinde esas alınmalıdır. Diplomatik ilişkilerin zorlaştığı dönemlerde de erken uyarı, uyum araştırmaları ve temel teknolojilere erişim gibi ortak yarar sağlayan alanlarda iş birliği korunmalıdır. Bu kapsamda, Türkiye açısından öncelik, COP31 ortaklıklarını 2027-2028 döneminde sonuçları açıklanabilen programlara dönüştürmek olmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

İklim diplomasisinin temel sorunu, ortak tehdidin kabul edilmesine rağmen maliyet ve sorumlulukların adil paylaşımında yeterli ilerleme sağlanamamasıdır. Berlin'den bu yana geliştirilen hedefler, raporlama düzenlemeleri ve finansman kurumları önemli bir birikim oluşturmakla birlikte riskin en fazla yoğunlaştığı toplulukların kaynaklara ve kararlara erişimi sınırlı kalabilmektedir. COP31'in sağlayacağı katkı, bu erişimi güçlendiren düzenlemelerle ortaya çıkacaktır. Diplomatik başarının insani karşılığı ise insanların güvenliğinin, geçim kaynaklarının ve kendi geleceklerine ilişkin kararlardaki konumlarının ne ölçüde güçlendiği üzerinden değerlendirilmelidir.

İlk olarak, fon yönetimleri ve finansman sağlayıcıları kriz bölgelerinin koşullarına uygun erişim düzenlemeleri geliştirmelidir. Akredite kuruluşlar, yetkili ulusal kurumlar ve yerel ortaklarla proje hazırlama giderlerini önceden karşılayan destekler oluşturulmalıdır. Başvuru koşulları fonun büyüklüğüyle orantılı olmalı, denetim ve güvenlik sorumlulukları paylaşılmalıdır. COP31 sonrasında başlatılacak bir pilot uygulamada hazırlık süresi, onaya kadar geçen zaman ve yerel kuruluşların karşılanmayan giderleri bir yıl boyunca izlenebilir.

İkinci olarak, fonlar ve uygulayıcı kuruluşlar hibe ile krediyi, onay ile ödemeyi ve ödeme ile nihai harcamayı ayrı raporlamalıdır. Kriz bölgelerinde temel hizmetleri destekleyen uyum çalışmalarında hibelere ve borç doğurmayan araçlara öncelik verilmelidir. İklim finansmanı olarak kaydedilecek harcamalar açık ölçütlerle belir-

Peter Burdon / Unsplash

lenmeli, aynı kaynak birden fazla kez sayılmamalıdır. Bununla birlikte, değerlendirmede yararlanıcıların korunması ve hizmetlerin devamlılığı esas alınmalıdır.

Üçüncü olarak, yerel katılım bütçe ve uygulama kararlarında yetkiyle desteklenmelidir. Topluluk temsilcilerinin seçimi ve hangi kararlara katılacağı başlangıçta açıklanmalıdır. Kadınların, engelli bireylerin, yerinden edilmiş kişilerin ve mülkiyet sahibi olmayan grupların katılım giderleri karşılanmalıdır. Yerel makamlarla toplulukların görüşleri ayrıştığında bağımsız itiraz yolları bulunmalıdır.

Dördüncü olarak, hükümetler yeni enerji ve sanayi yatırımlarının ulusal katkılarla ilişkisini ve kamu desteklerinin emisyonlarla toplumsal koşullar üzerindeki etkilerini açıklamalıdır. İlgili kurumların ortak incelemeleri parlamenter denetime açık olmalı, bağımsız araştırmalar için verilere erişim sağlanmalıdır. Hedeflerle uyumsuzluk tespit edildiğinde düzeltme takvimi yayımlanmalıdır. İstihdam veya bölgesel gelir kaybı doğurabilecek değişiklikler, sosyal koruma ve alternatif ekonomik faaliyetler için ayrılan kaynaklarla birlikte planlanmalıdır.

Beşinci olarak, Türkiye su ve tarımda dayanıklılık, finansmana erişim ve yerel karar süreçleri konusunda uygulanabilir ortaklıklar geliştirmelidir. İlgili bakanlıklar, belediyeler, üniversiteler ve insani yardım kuruluşlarının görevleri belirlenmeli, yerel ortaklara araştırma ve uygulama süreçlerinde yetki verilmelidir. Programların başlangıç durumu, bütçesi ve 2027-2028 hedefleri açıklanmalıdır. Sonuçların COP33 öncesinde paylaşılması, ev sahipliğinin etkisini somut uygulamalar üzerinden değerlendirme imkânı sunacaktır.

Altıncı olarak, doğa temelli çözümler ve adil geçiş programları sosyal ve ekolojik güvencelerle yürütülmelidir. Arazi ve su kullanım hakları, bakım sorumlulukları ve uzun vadeli maliyetler başlangıçta belirlenmelidir. İnsani yardım kuruluşları acil ihtiyaçlarla uzun vadeli dayanıklılığı birlikte planlamalı, araştırma merkezleri sonuçları bağımsız değerlendirmelidir. İzleme; ekosistemin devamlılığını, gelir güvenliğini, hizmetlere erişimi ve dışlanan grupların kararlardaki konumunu kapsamalıdır.

Bu önerilerin uygulanması, dayanışmanın görev, kaynak ve hesap verebilirlik ilişkileriyle desteklenmesini gerektirmektedir. Finansmana erişimi zorlaştıran ve yerel aktörlerin karar yetkisini sınırlayan düzenlemeler değişmedikçe konferanslarda açıklanan hedeflerin insani karşılığı sınırlı kalacaktır. COP33'e uzanan dönemde diplomatik girişimlerin başarısı, insani kayıpların azalması ve kamu kurumlarının koruma kapasitesinin güçlenmesiyle ölçülmelidir. İklim risklerine en fazla maruz kalan insanların kendi gelecekleri üzerinde söz sahibi olabilmesi, adil bir dönüşümün temel koşullarından biridir.

Sonnotlar

i World Meteorological Organization (WMO). 2026. "State of the Global Climate 2025." 23 Mart 2026. Erişim: https://wmo.int/publication-series/state-of-global-climate/state-of-global-climate-2025

ii UNFCCC. 2026. "UN Climate Change Conference - Antalya, November 2026." Erişim: https://unfccc.int/cop31

iii United Nations. 1992. "United Nations Framework Convention on Climate Change." md. 2-3 ve 7.

iv UNFCCC. 1995. "The Berlin Mandate: Review of the Adequacy of Article 4, Paragraph 2(a) and (b), of the Convention, Including Proposals Related to a Protocol and Decisions on Follow-up." Karar 1/CP.1. FCCC/CP/1995/7/Add.1, 6 Haziran 1995, s. 4-6.

v UNFCCC. "Conference of the Parties (COP)." Erişim: https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop

vi United Nations. 1992. "United Nations Framework Convention on Climate Change." md. 2-3 ve 7.

vii UNFCCC. 1997. "Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change." md. 3, 6, 12 ve 17.

viii UNFCCC. 2007. "Bali Action Plan." Karar 1/CP.13. FCCC/CP/2007/6/Add.1.; UNFCCC. 2009. "Copenhagen Accord." Karar 2/CP.15. FCCC/CP/2009/11/Add.1.; UNFCCC. 2010. "The Cancun Agreements." Karar 1/CP.16. FCCC/CP/2010/7/Add.1, paragraf 102.; UNFCCC. 2011. "Establishment of an Ad Hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action." Karar 1/CP.17. FCCC/CP/2011/9/Add.1, s. 2-3.

ix UNFCCC. 2015. "Paris Agreement." md. 2, 4, 7-8 ve 14-16.

x UNFCCC. 2026. "UN Climate Change Conference - Antalya, November 2026." Erişim: https://unfccc.int/cop31

xi UNFCCC. 2018. "Matters Relating to the Implementation of the Paris Agreement." Karar 3/CMA.1. FCCC/PA/CMA/2018/3/Add.1, 19 Mart 2019, s. 3-4, paragraf 4.

xii UNFCCC. 2021. "Glasgow Climate Pact." Karar 1/CMA.3. FCCC/PA/CMA/2021/10/Add.1, paragraf 36.

xiii UNFCCC. 2023. "Operationalization of the New Funding Arrangements, Including a Fund, for Responding to Loss and Damage." Karar 1/CP.28. FCCC/CP/2023/11/Add.1.; UNFCCC. 2023. "Out-

come of the First Global Stocktake." Karar 1/CMA.5. FCCC/PA/CMA/2023/16/Add.1, paragraf 28(d).

[xiv] UNFCCC. 2024. "New Collective Quantified Goal on Climate Finance." Karar 1/CMA.6. FCCC/PA/CMA/2024/17/Add.1, 27 Mart 2025, paragraf 7-8.; UNFCCC. 2025. "United Arab Emirates Just Transition Work Programme." Karar 2/CMA.7. FCCC/PA/CMA/2025/19/Add.1, 30 Mart 2026, s. 13-14, paragraf 25-27.

[xv] World Meteorological Organization (WMO). 2026. "State of the Global Climate 2025." 23 Mart 2026.

[xvi] Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). 2023. "Climate Change 2023: Synthesis Report - Summary for Policymakers." Cenevre: IPCC. A.1 ve A.2.2, s. 4-5.

[xvii] World Bank. 2022. "Pakistan: Flood Damages and Economic Losses Over USD 30 Billion and Reconstruction Needs Over USD 16 Billion - New Assessment." 28 Ekim 2022. Erişim: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/10/28/pakistan-flood-damages-and-economic-losses-over-usd-30-billion-and-reconstruction-needs-over-usd-16-billion-new-assessme

[xviii] United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). 2025. "UNHCR Report Reveals Extreme Weather Driving Repeated Displacement among Conflict-Affected Communities." 9 Kasım 2025. Erişim: https://www.unhcr.org/us/news/press-releases/unhcr-report-reveals-extreme-weather-driving-repeated-displacement-among

[xix] International Committee of the Red Cross (ICRC). 2020. "When Rain Turns to Dust." 7 Temmuz 2020.

[xx] United Nations Environment Programme (UNEP). 2025. "Emissions Gap Report 2025: Off Target - Continued collective inaction puts global temperature goal at risk". Olhoff, A., chief editor; Lamb, W.; Kuramochi, T.; Rogelj, J.; den Elzen, M.; Christensen, J.; Fransen, T.; Pathak, M.; Tong, D. 4 Kasım 2025. Erişim: https://wedocs.unep.org/rest/api/core/bitstreams/4830e1a8-14c0-44a5-a066-cdd2ba5b3e10/content

[xxi] UNFCCC. 2024. "New Collective Quantified Goal on Climate Finance." Karar 1/CMA.6. FCCC/PA/CMA/2024/17/Add.1, 27 Mart 2025, paragraf 7-8.

[xxii] United Nations Environment Programme (UNEP). 2025. "Adaptation Gap Report 2025: Running on Empty." 29 Ekim 2025.

[xxiii] UNFCCC. 2025. "Global Mutirão: Uniting Humanity in a Global

Mobilization against Climate Change." Karar 1/CMA.7. FCCC/PA/CMA/2025/19/Add.1, 30 Mart 2026, s. 8, paragraf 53.

[xxiv] Bracking, Sarah ve Benjamin Leffel. 2021. "Climate Finance Governance: Fit for Purpose?" WIREs Climate Change 12(4): e709.

[xxv] International Committee of the Red Cross (ICRC). 2020. "When Rain Turns to Dust." 7 Temmuz 2020.

[xxvi] Green Climate Fund (GCF). 2024. "FP246: Climate Resilient Agriculture in Somalia (Ugbaad)."

[xxvii] International Institute for Environment and Development (IIED). 2021. "Principles for Locally Led Adaptation." Erişim: https://www.iied.org/principles-for-locally-led-adaptation

[xxviii] Adaptation Fund. "Direct Access." Erişim: https://www.adaptation-fund.org/about/direct-access/

[xxix] Adaptation Fund. "LLA Single Country Grants." Erişim: https://www.adaptation-fund.org/apply-funding/locally-led-adaptation/lla-single-country-grants/

[xxx] Eriksen, Siri; E. Lisa F. Schipper; Morgan Scoville-Simonds vd. 2021. "Adaptation Interventions and Their Effect on Vulnerability in Developing Countries: Help, Hindrance or Irrelevance?" World Development 141: 105383.

[xxxi] UNFCCC, Local Communities and Indigenous Peoples Platform (LCIPP). "Workplan Activities: Baku Workplan 2025-2027."

[xxxii] Stockholm Environment Institute (SEI), Climate Analytics ve International Institute for Sustainable Development (IISD). 2025. "The Production Gap Report 2025."

[xxxiii] United Nations Treaty Collection. 2026. "Paris Agreement: Status of Treaties." XXVII-7-d, not 7.

[xxxiv] United Nations. 2026. "United Nations Framework Convention on Climate Change: United States of America - Withdrawal." C.N.102.2026. TREATIES-XXVII.7, 27 Şubat 2026, s. 1.

[xxxv] Topçu, Ferhunde Hayırsever. 2018. "Düşük Karbon Ekonomisine Geçme(me): İklim Değişikliği ve Enerji Politikaları Bağlamında Bir Bakış." Akdeniz İİBF Dergisi 18 (2018 Özel Sayısı): 115-154.

[xxxvi] Aydın Gök, Aslı ve Alp Erinç Yeldan. 2025. "Paris İklim Anlaşmasının 10. Yılında Küresel Finans Sektörünün Konumu: AB ve Türkiye Deneyimlerinin Değerlendirilmesi." ODTÜ Gelişme Dergisi 52(1): 45-68.

[xxxvii] Schlosberg, David ve Lisette B. Collins. 2014. "From Environmental to Climate Justice: Climate Change and the Discourse of Environmental Justice." WIREs Climate Change 5(3): 359-374.

[xxxviii] International Energy Agency (IEA). 2026. "World Energy Investment 2026: Regional Dashboards."

[xxxix] European Commission, Directorate-General for Taxation and Customs Union. "Carbon Border Adjustment Mechanism."

[xl] Seddon, Nathalie; Alison Smith; Pete Smith; Isabel Key; Alexandre Chausson; Cécile Girardin; Jo House; Shilpi Srivastava ve Beth Turner. 2021. "Getting the Message Right on Nature-Based Solutions to Climate Change." Global Change Biology 27(8): 1518-1546.

[xli] Keohane, Robert O. ve David G. Victor. 2010. "The Regime Complex for Climate Change." Discussion Paper 10-33. Cambridge, MA: Harvard Project on International Climate Agreements.

[xlii] UNFCCC. 2001. "Amendment to the List in Annex II to the Convention." Karar 26/CP.7. FCCC/CP/2001/13/Add.4, 21 Ocak 2002, s. 5.

[xliii] Karakaya, Etem. 2016. "Paris İklim Anlaşması: İçeriği ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme." Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 3(1): 1-12.; Republic of Türkiye. 2025. "The Second NDC of Türkiye." UNFCCC siciline sunulan ikinci ulusal katkı beyanı. s. 4 ve 6. Erişim: https://unfccc.int/sites/default/files/2025-11/The%20Second%20NDC%20of%20T%C3%BCrkiye.pdf

[xliv] A.g.e.

[xlv] Türkiye Cumhuriyeti. 2025. "İklim Kanunu." Kanun No. 7552, kabul tarihi 2 Temmuz 2025. Resmî Gazete, 9 Temmuz 2025, Sayı 32951. md. 1 ve 4. Erişim: https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y3/KanunMetni/c72efad5-63d6-4276-9998-58212adcf8b9.htm

[xlvi] UNFCCC. 2026. "UN Climate Change Conference - Antalya, November 2026." Erişim: https://unfccc.int/cop31

[xlvii] SETA. 2026. "Toward COP31." 17 Mart 2026. Erişim: https://www.setav.org/en/toward-cop31

[xlviii] Kuyper, Jonathan W.; Björn-Ola Linnér ve Heike Schroeder. 2018. "Non-State Actors in Hybrid Global Climate Governance: Justice, Legitimacy, and Effectiveness in a Post-Paris Era." WIREs Climate Change 9(1): e497.

[xlix] International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC) ve World Wide Fund for Nature (WWF). 2022. "Working with

Nature to Protect People: How Nature-Based Solutions Reduce Climate Change and Weather-Related Disasters." s. 54-55.

[l] ICRC ve IFRC. 2021. "The Climate and Environment Charter for Humanitarian Organizations." Erişim: https://www.climate-charter.org/

[li] UNFCCC. 2026. "Provisional Agenda and Annotations: Note by the Executive Secretary." FCCC/CP/2026/1, 7 Eylül 2026.

[lii] UNFCCC. 2026. "COP31 Presidency Announces New Targets on Global Electrification, Cutting Waste, Resilient Cities; Press Conference Transcript." 9 Haziran 2026. Erişim: https://unfccc.int/news/cop31-presidency-announces-new-targets-on-global-electrification-cutting-waste-resilient-cities

[liii] International Labour Organization (ILO). 2016. "Guidelines for a Just Transition towards Environmentally Sustainable Economies and Societies for All." 2 Şubat 2016.

[liv] UNFCCC. 2025. "United Arab Emirates Just Transition Work Programme." Karar 2/CMA.7. FCCC/PA/CMA/2025/19/Add.1, 30 Mart 2026, s. 13-14, paragraf 25-27.

[lv] UNFCCC. 2026. "United Arab Emirates Just Transition Work Programme: Informal Note." 16 Haziran 2026. S. 1.

[lvi] UNFCCC. 2015. "Paris Agreement." md. 2, 4, 7-8 ve 14-16.

[lvii] Ahmed, Issam / Agence France-Presse (AFP). 2026. "China Mulls Bid to Host 2028 UN Climate Talks: Sources." Barron's, 21 Ağustos 2026. Erişim: https://www.barrons.com/news/china-mulls-bid-to-host-2028-un-climate-talks-sources-735e5395

[lviii] International Energy Agency (IEA). 2025. "World Energy Investment 2025: China." Erişim: https://www.iea.org/reports/world-energy-investment-2025/china

[lix] Sun Ruoshui, Peng Tianduo. "China Announced 2035 Nationally Determined Contribution (NDC) targets, with key oil and gas enterprises accelerating the process of green and low-carbon energy transformation". Energy Foresight, 2(1):1-26, ISSN 2097-7204, https://doi.org/10.1016/j.engfor.2026.03.022. Çin'in 2035 Ulusal Katkı Raporu orijinal belgesi için: https://faolex.fao.org/docs/pdf/chn239930.pdf. s. 9-1

www.insamer.com